Uzaktan Eğitimde Çevrimiçi Ders Veren Öğretim Elemanlarının, Uzaktan Eğitimde Etkileşim ve İletişim Üzerine Görüşleri

Uzm. Erdi Okan Yılmaz[1], Öğr.Gör. Seydi Aktuğ[2]

[1] Uşak Üniversitesi, Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulu, Uşak

[2] Uşak Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Uşak

erdi.yilmaz@usak.edu.tr, seydi.aktug@usak.edu.tr

Özet: Hayatımızın pek çok alanı gibi uzaktan eğitim de teknolojideki gelişmelerden etkilenmektedir. Özellikle internet tabanlı teknolojilerin gelişimi ve dünya genelinde internet kullanımındaki artış uzaktan eğitimin günümüzde en yaygın kullanım şekli olan web tabanlı uzaktan eğitime yönelimin artmasına neden olmuştur. Dünya genelinde artan eğitim ihtiyacının karşılanmasında her ne kadar uzaktan eğitim bir çözüm olarak görülse de geleneksel eğitimden, uzaktan eğitime geçiş boyutunda, öğrenciyle eğitimcinin yüz yüze etkileşimi, gerçek bir ortamdan sanal bir ortama geçiş yapmakta, ancak bu durum da çeşitli etkileşim ve iletişim sorunlarını beraberinde getirmektedir. Güncel araştırmalar incelendiğinde internete dayalı uzaktan eğitim sistemleri, gerek doğrudan yüz yüze etkileşimin kısıtlı olması, gerekse teknolojik sınırlılıklar nedenleriyle çeşitli etkileşim ve iletişim zorlukları yaşanmakta olduğunu göstermektedir. Araştırma kapsamında web tabanlı uzaktan eğitimde eşzamanlı ders veren öğretim üyelerinin uzaktan eğitimde etkileşim ve iletişim üzerine görüşlerinin alınarak, durum ve sorunların tespit edilmesi, bu sorunların giderilmesine yönelik çözümlerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda web tabanlı uzaktan eğitimde eşzamanlı ders veren 5 öğretim elemanıyla görüşmeler yapılmıştır. Görüşmelerden elde edilen nitel veriler i) uzaktan eğitim ortamları ile geleneksel ortamlar arası etkileşim ve iletişim durumları, ii) verimli etkileşim ve iletişim ortamı için gerekli öğretim elemanı yeterlilikleri, iii) etkileşim ve iletişimi sağlama amacıyla kullanılan öğretimsel teknikler, iv) genel iletişim durumu, v) genel etkileşim durumu olarak 5 tema altında ele alınmıştır. Durum tespitiyle beraber iletişim ve etkileşim problemlerine çözüm önerileri getirilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Uzaktan Eğitim, Etkileşim ve İletişim.

The Opinions of Online Distance Course Education Instructors on the Interaction and Communication in Distance Education.

Abstract: Like other parts of our lives, distance education is influenced by technological developments. Especially the development of the Internet based technologies and the worldwide rise of Internet usage have caused the growth in heading towards web based distance education which is the common way of distance education. Altough distance education is taken as a solution for the coverage of the worldwide increase of the need for education, on the side of transition from traditional education to distance education, the face to face interaction of the student and the instructor is transitting from a real athmosphere to virtual athmosphere, but this situation brings forward various intreaction and communication problems. The Internet based distance education systems, when up-to-date researches are analysed, state out that there are various interaction and communication problems caused by not only the limited face to face interaction but also technological

restraint. In the context of the research, the aim is to state out the situation, the troubles, and the solutions to these troubles by taking the opinions of the instructors lecturing simultaneous in web based distance education, on intreaction and communication in distance education. In accordance with this aim, five instructors lecturing simultaneous in web based distance education have been interviewed. The qualitative data obtained by the interviews, is handled under five themes: i) the intreaction and communication situations between distance education and traditional mediums, ii) the efficiency of the instructor that is needed for efficient intreaction and communication athmosphere, iii) the educational methods used to create intreaction and communication, iv) general communication state, v) general interaction state. By identification of the situation, the solutions to the interaction and communication problems are offered.

Keywords: Distance Education, Interaction and Communication.

1. Giriş

Günümüz web tabanlı uzaktan eğitim sistemleri ve özellikle de sanal sınıf yazılımları ele alındığında ortam içerisinde, gerçek bir sınıf ortamında somut olarak ihtiyaç duyulabilecek hemen her türlü aracın fazlasıyla karşılandığı söylenebilir. Günümüz web tabanlı uzaktan eğitim sistemleri; ses paylaşımı, görüntü paylaşımı (kamera), ekran paylaşımı, beyaz tahta uygulaması (whiteboard), çizim tahtası, sohbet (chat), sunu paylaşımı, dosya paylaşımı, not paylaşımı, anlık anket, bağlantı paylaşımı ve anlık test uygulamaları gibi birçok teknolojik iletişim modülleriyle desteklenmiştir.

Bu teknolojilerin öğrenme öğretme ortamlarında kullanılmasının iletişim kalitesini arttırmaya yardımcı olduğu birçok araştırmacı tarafından vurgulanmıştır [3]. Ancak mevcut teknolojik bileşen çeşitliliğine rağmen, sanal sınıf ortamında eşzamanlı olarak ders veren öğretim elemanlarının öğrencilerle etkileşime ve iletişime geçmekte zorlandıkları, gerek ders kayıtlarının incelenmesinden gerekse öğretim elemanlarının ifadelerinden anlaşılmaktadır.

2.1 Uzaktan Eğitim

Uzaktan eğitim öğrenen ve öğreticinin fiziksel olarak ayrı yerlerde oldukları bir eğitim sürecidir [1]. Temelde uzaktan eğitim amacıyla kullanılan sistemler eşzamanlı (senkron) ve eşzamansız (asenkron) olarak ikiye ayrılmaktadırlar. Günümüz uzaktan eğitim sistemleri ise bu iki türün karması şeklinde olabilmektedir.

Araştırmanın yürütüldüğü kurum olan Uşak Üniversitesi Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulunda ise, eşzamanlı ve eşzamansız eğitim birlikte yürütülmektedir. Eşzamanlı eğitimler web tabanlı olarak, öğrenen – öğretici arası çift yönlü etkileşimin sağlandığı sanal sınıf ortamı olan Adobe Connect uygulaması üzerinden gerçekleştirilmektedir. Çalışma kapsamında bu uygulama ele alınacaktır.

2.2 Web Tabanlı Uzaktan Eğitim

Web ortamlarında yürütülen uzaktan eğitim, hem eşzamanlı hem de eşzamansız olarak yürütülebilmektedir. Günümüzde web tabanlı çift yönlü etkileşimin sağlandığı ortamlar genellikle bilgisayar ağları üzerinden iletişimlerini sağlamaktadırlar. Web tabanlı uzaktan eğitim sistemlerinde öğrenen – öğrenen, öğrenen – öğretici ve öğrenen – içerik arası etkileşimlerini sağlamaya yönelik birçok teknolojik iletişim aracı geliştirilmektedir.

Etkileşimli ortamlar, öğrenenlerin içerikle, öğreticiyle ve kendi aralarındaki etkileşimlerini arttırarak; öğrenmenin daha motive edici bir hale getirilip; öğrencilerin güdülenmelerini olumlu yönde etkilemeyi amaçlamaktadırlar. Demirel ve diğerleri [1] bu ortamlardaki öğrenmelerin daha üst düzeyde gerçekleşmekte olduğundan bahsetmektedir.

Etkileşimli ortamlarda iletişim kalitesinin artması, ortamda kullanılan teknolojiye bağlıdır. İletişim teknolojilerinin öğrenme – öğretme ortamlarında kullanımı iletişim kalitesini arttırmaktadır [3]. Öğrenen – öğretici – içerik arası iletişimin artması öğrenmeyi olumlu yönde etkilemektedir [2].

Uzaktan eğitimde kullanılan iletişim teknolojileri şu şekilde gruplandırılabilir [2];

- Bilgi iletişim teknolojileri
- Elektronik posta sistemleri
- Haberleşme bülten sistemleri
- Bilgi tartışma servisleri
- Bilgisayarla konferans sistemleri
- Bilişim teknolojileri
- Elektronik medyalar
- Bilgisayarlar
- Tüketici elektronik teknolojileri
- Uydular
- Telefon teknolojiler

Yukarıda sıralanan iletişim teknolojileri ele alındığında, günümüz web tabanlı uzaktan eğitim sistemleri için en yaygın olarak kullanılanı şüphesiz bilgisayarlardır. Bilgisayar teknolojisinin kullanıldığı internet ağı üzerinden gerçekleştirilen web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim sistemlerinde yaygın olarak sanal sınıf uygulamaları kullanılmaktadır.

2.3 Sanal Sınıf Uygulamaları

Sanal sınıf uygulamaları öğrenenlerin içerikle ve öğreticiyle teknoloji vasıtasıyla iletişime geçtiği ortamlardır [16]. Bu tür uygulamalar öğrenen – öğretici, öğrenen - öğrenen ve öğrenen – içerik arası çift yönlü iletişime olanak sağlamaktadır. Çift yönlü iletişimin olduğu bu tür sistemlerde öğrenenler – öğreticileri eşzamanlı olarak görebilmekte, duyabilmekte, anlık olarak iletişim kurabilmektedir.

Sanal sınıf uygulama ortamlarında çeşitli iletişim modülleri bulunmaktadır. Sohbet (chat), video (görüntü) paylaşımı, ses paylaşımı, ekran paylaşımı, dosya paylaşımı, içerik (sunu) paylaşımı, beyaz tahta uygulaması, not paylaşımı, anlık anket gibi modüller, çift yönlü iletişim kalitesini arttırmaya yönelik olarak bu ortamlara eklenmişlerdir. Coğrafi olarak öğrenenler ve öğreticiler çok ayrı yerlerde bulunsalar bile sohbet modülü vasıtası ile anlık yazılı iletişime geçebilir, ses paylaşımı ile sesli görüşmeler yapabilir, video paylaşımı ile karşılıklı görüşmeler yaparak etkileşime geçebilmektedirler.

Web tabanlı eşzamanlı sanal sınıf uygulamalarının etkili şekilde kullanılabilmesi için öğrenenlerin uzaktan eğitim sistemine bağlanabilecekleri, iletişim kurabilecekleri elektronik donanımları (bilgisayar, PDA, ortam destekli cep telefonu) ve sistemin gerektirdiği minimum genişlikte internet bağlantısına ihtiyaçları vardır. Sanal sınıf ortamlarında, öğretici; öğrenen öğrenmelerini etkili bir biçimde kontrol edememektedir. Bunun yanında öğretici, öğrencilerin yanlış ya da eksik öğrenmelerini düzeltememektedir. Öğrenenler kendi kendilerine öğrenme faaliyetlerini gerçekleştirmeye çalışmaktadırlar [2]. Web tabanlı sanal sınıf uygulamalarına ait iletişim modülleri iyi bir şekilde tasarlanırsa, gerçek sınıf ortamlarından daha geniş bir iletişim imkânı sağlamaktadır [4].

Günümüzde yaygın olarak kullanılan ve çalışmanın yürütüldüğü kurumda kullanılan web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim sistemi Adobe Connect uygulamasıdır (Presedia Publishing System, Macromedia Breeze ve Adobe Acrobat Connect Pro olarak da bilinir [5]). Bu uygulama ele alındığında zengin iletişim modülleriyle desteklendiği ve bu modüllerin iletişim kalitesini arttırmayı amaçladığı söylenebilir.

Resim 1. Adobe Connect

Uygulama içerisinde yer alan sohbet modülü öğrenen – öğrenen arası, öğrenen – öğretici arası anlık yazılı iletişime imkân sağlamaktadır. Bu modülle aktarılan mesajlar kayıt altına alınmakta ve o an eşzamanlı olarak sisteme bağlı olmayan kullanıcıların daha sonradan eşzamansız olarak mesajları takip edebilmesine olanak sağlamaktadır. Ses ve görüntü paylaşımı modülü öğreticinin ses ve görüntüsünün eşzamanlı olarak öğrenenlere iletilmesini aynı şekilde öğrenenlerin de ses ve görüntüsünün diğer öğrenenlere ve öğreticiye çift yönlü olarak iletilmesini sağlayan modüldür. Ses ve görüntünün karşılıklı olarak eşzamanlı aktarımı özellikle katılım yoğunluklu ortamlarda yüksek bant genişliği gerektirmektedir. Adobe Connect sanal sınıf uygulamasında bu olumsuz durumu önlemek için öğreticinin ve öğrenenlerin görüntü ve ses kaliteleri düşürülerek kesintisiz iletişim kurabilmeleri hedeflenmiştir. Bununla beraber sadece görüntü ya da sadece ses yolu ile çift yönlü iletişim sağlanabilmektedir. Ekran paylaşımı modülü öğretici ile öğrenen arasında kendi uygulamalarını yansıtmalarına imkân verir. Öğretici kendi bilgisayarı üzerinde çalışan herhangi bir uygulamayı ya da masaüstünü eşzamanlı olarak öğrenenlere görüntüsünü paylaştırabilir. Aynı şekilde öğrenenler de kendi uygulama ve masaüstü görüntülerini paylaşabilirler. Ekran paylaşımı modülündeki çift yönlü iletişim sayesinde iyi bir etkileşim yakalanabilir. Dosya paylaşımı, içerik (sunu) paylaşımı modülleri öğretici – öğrenen arasında dosya paylaşımına imkân vermektedir. Öğretici kendi bilgisayarında bulunan bir dosyayı eşzamanlı olarak öğrenenlere paylaşıma açabilmektedir. Sunu paylaşımında ise öğretici hazırladığı sunu öğrencilerine paylaşabilir. Sunu paylaşımında etkileşimi arttırmak amacıyla öğretici kendi bilgisayarında bulunan sunuda ileri ya da geri başka slaytlara geçiş yaptığında öğrenenlerde de eşzamanlı olarak slayt geçişleri olmaktadır. Beyaz tahta uygulaması, not paylaşımı ve anlık anket uygulamaları sanal sınıf uygulaması içinde yer alan diğer iletişim modülleridir.

Bu iletişim modülleri ele alındığında hepsinin iletişimi farklı kanallarla sağlamaya çalıştığı, birden çok duyuya hitap ederek bir çoklu ortam (mültimedya) yaratıldığı ve iletişim kalitesini arttırmayı; bu sayede öğrenen – öğrenen, öğretici – öğrenen ve öğrenen - içerik arasındaki etkileşimi sağlamayı hedefledikleri söylenebilir.

Uzaktan eğitimde çoklu ortam öğelerinin kullanımını öğrenci açısından ele alınırsa [9];

- Öğrenme zamanının kısalması: Yapılan araştırmalar göstermektedir ki ilgili konunun öğrenilme süresini önemli düzeyde azaltmaktadır.
- "Akılda Tutma" seviyesinin artması: Etkileşimli çoklu ortam uygulamaları öğrencinin öğrenme sürecine aktif katılım olanağı vermektedir.
- Etkin iletişim imkânı vermesi: E-posta, tartışma listesi ve hatta video konferans sistemi sayesinde öğretici - öğrenen ve öğrenen – öğrenen iletişimi mekândan bağımsız olarak yüz yüze gerçekleştirilmektedir.
- Öğrenenlerin etkileşimli eğitimden hoşlanması: Etkileşimli çoklu ortam uygulamaları, bilginin aydınlatıcı ve eğlenceli bir şekilde ifade edilmesine yardım etmektedir.

Bu özellikleriyle uzaktan eğitim sistemleri; öğrenen – öğretici – içerik arası etkileşim ve iletişim kanallarının zenginliğinin çeşitli yönlerle öğrenme olanaklarını arttıracağı, öğretimin verimini yükselteceği söylenebilir.

2.5 Eşzamanlı Uzaktan Eğitim Sistemlerinde İletişim ve Etkileşim

Türk Dil Kurumu (2011) etkileşimi birbirini karşılıklı olarak etkilemek olarak tanımlamıştır. Etkileşimin amacı, belirlenen öğrenme hedefi doğrultusunda öğrencide davranış ve tutum değişikliği sağlamaktır. Etkileşimin [15];

1. Öğrencinin dikkatini çekmek
2. Öğrencinin ilgisini belli bir seviyede tutmak
3. Bilgiyi yeni uygulamalara transfer etmek
4. Bilginin kalıcılığını sağlamak ve
5. Bilgiyi davranış ve tutumlara yansıtmak

amaçlarına sahip olduğu belirtilmektedir. Moore üç tür etkileşimden bahsetmektedir [5]:

- Öğrenen – içerik etkileşimi
- Öğrenen – öğretici etkileşimi
- Öğrenen – öğrenen etkileşimi

Öğrenen içerik etkileşimi, eğitimin karakteristiğini tanımlar. Yukarıda bahsi geçen üç tür etkileşim olmadan eğitim olmaz [7]. Öğrencinin içerikle etkileşime girmesi sonucunda öğrencinin anlamasında, perspektifinde, bilişsel yapısında ve düşüncelerinde değişiklik meydana gelir. Uzaktan eğitim sistemlerinde bu etkileşimin sağlanması başarıyı arttırır.

Öğrenen – öğretici etkileşimi, birçok eğitimci tarafından önemli olarak görülen ve öğrenme ortamlarında arzulanan bir etkileşimdir. Bu etkileşim türü öğrenenin sadece içerikle olan etkileşimine oranla daha güçlüdür. Öğretici, öğrenenlerin içeriğe karşı etkileşimini sağlar, bununla beraber öğrenenlerin öğrenmeleri konusunda yardımcı ve destek olur.

Öğrenen – öğrenen etkileşimi, ortamda bulunan öğrenenler arasındaki etkileşimdir. Bu etkileşim türünde öğrenci grupları içi etkileşim ve gruplar arası etkileşim söz konusudur. Öğrencilerin birbirleriyle iletişim kurması, arkadaşlarına soru sorabilmesi, düşüncelerini paylaşması, onların görüşlerini alması öğrenme sürecinin gerekliliklerindendir.

Etkileşim, öğrenenlerin sistemden en iyi şekilde yararlanmalarını ve bunun sonucunda da başarılarını olumlu yönde etkilemeyi amaçlamaktadır. Eğer uzaktan eğitim sisteminde etkileşim boyutunda sıkıntılar olursa, öğrenciler yeteri kadar doyuma ulaşamazlar ve dolayısıyla başarısızlık söz konusu olur [7].

Holmberg'in etkileşim ve iletişim kuramı araçla yapılan iletişimde soru ve cevapların, tartışmaların ve birlikte çalışmanın öğretim etkililiğini sağlama derecesindeki açıklayıcı niteliğe sahip olduğunu belirtir. Holmberg uzaktan eğitimde etkileşim ve iletişim boyutunda ortaya çıkardığı kuramı için çeşitli sayıltılar öne sürmüştür [10];

1. Öğretimin merkezinde öğrenen ile öğretici arasında etkileşim vardır ve bu etkileşim öğrenenlerin farklı görüşler, yaklaşımlar ve çözümlerle derslere katılımlarına olanak verir.
2. Öğrenme ortamlarına katılmada ait olma hissi taşımak ve öğreticiyle iletişimin rahat olması öğrenmenin zevkli hale gelmesini sağlar.
3. Öğrenme zevki, öğrenenin motivasyonunu artırır.
4. Karar verme süreçlerine katılım, öğrenen motivasyonunu artırır.
5. Yüksek öğrenci motivasyonu öğrenmeyi destekler.
6. Arkadaşça davranmak ve konulara erişimdeki kolaylık, öğrenmeyi zevkli hale getirir. Bu da öğrenci motivasyonunu artırır ve etkili öğrenmelere götürür.
7. Öğretimin etkililiği öğrencinin ne öğrendiğiyle gösterilir.

Holmberg kuramında; "Uzaktan eğitim; motivasyonu sağlayacak, öğrenmeyi zevkli hale getirecek, öğrenenin ilgi ve ihtiyaçlarıyla bağlantılı konulara yer verecek, öğrenen - uzaktan eğitim kurumu arasındaki karşılıklı anlayış hissini yaratacak, ders içeriğine erişimi sağlayacak, öğreneni aktivitelere, tartışma ve kararlara katacak ve genel olarak öğrenen ile yararlı, gerçek iletişimleri kuracağını" belirtir.

3. Uygulama

3.1 Verilerin Toplanması

Bu çalışmada öğretim elemanlarının gözünden uzaktan eğitimde etkileşim ve iletişim durumunun ele alınıp, değerlendirilmesi, öğretim elemanlarının web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim sistemlerinde etkileşimi ve iletişimi arttırarak nasıl en verimli şekilde kullanılabilecekleri üzerine öneriler sunulacaktır. Bu araştırmada nitel araştırma desenlerinden olgu bilim (phenomenology) deseni kullanılmıştır. Cropley'e göre olgu bilim çalışmaları farkında olduğumuz ancak derinlemesine ve ayrıntılı bir anlayışa sahip olmadığımız olgulara odaklanmaktadır [12].

Bu kapsamda Uşak Üniversitesi Uzaktan Eğitim Meslek Yüksekokulunda görev yapan 5 öğretim elemanıyla yarı yapılandırılmış görüşmeler yapılmıştır. Görüşme soruları, öğretim üyelerinden kapsamlı veri toplayabilmesi amacıyla açık uçlu sorulardan oluşmuştur. Görüşmelerin birçoğu ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış ancak bazı öğretim elemanlarının kendilerini daha rahat hissetmeleri için, ses kayıt cihazı kullanılmamış, bu durumda tam not tutulmuştur. Öğretim elemanlarından alınacak görüşler için hazırlanan görüşme formu, araştırma konusuyla ilgili olarak hazırlanmış 8 açık uçlu sorudan oluşmaktadır. Bu sorular alan yazın taraması ve alan uzmanlarından alınan görüş ve öneriler doğrultusunda geliştirilmiştir.

Görüşleri alınan öğretim elemanları K1, K2, K3, K4, K5 olarak kodlanmıştır.

3.2 Verilerin Analizi

Yapılan görüşmelerden elde edilen veriler için içerik analizi yapılarak kategoriler oluşturulmuştur. Ayrıca içerik analizi sonucunda kavramlar ve kavramları bütünleştiren temalar oluşturulmuştur.

Nitel araştırma verileri dört aşamada analiz edilmiştir; verilerin kodlanması, temaların bulunması, kodların ve temaların düzenlenmesi, bulguların tanımlanması ve yorumlanması aşamalarından oluşmuştur. İlk aşamada elde edilen verileri incelenerek, araştırmanın kavramsal çerçevesi olan etkileşim ve iletişim boyutunda anlamlı bölümler oluşturulmaya ve her bölümün kavramsal olarak ne anlam ifade ettiği bulunmaya çalışılmıştır. Kendi içinde anlamlı bir bütün oluşturan bu bölümler isimlendirilip kodlanmıştır. İkinci aşamada, ilk aşamada ortaya çıkan kodlardan yola çıkılarak verileri, genel düzeyde kodları bir araya toplayabilen temalar oluşturulmuştur. Örneğin geleneksel ortam, sanal sınıf ortamı gibi kodlamalar, ortam karşılaştırması olarak temalandırılmıştır. Üçüncü aşamada, verilerin ortaya çıkan kodlara ve temalara göre düzenlenmesi yapılmıştır. Bu sisteme göre elde edilen veriler düzenlenebilir ve bu şekilde belirli olgulara göre berileri tanımlamak ve yorumlamak mümkün olabilmiştir. Son aşama ise; ayrıntılı bir biçimde tanımlanan ve sunulan bulguların araştırmacı tarafından yorumlanması ve önerilerin sunulması şeklindedir. Araştırmada öğretim elemanlarından alınan görüşlerden birebir alıntılar yapılarak geçerlik sağlanmıştır.

Güvenirlik konusunda, dış güvenirlik yani tekrar edilebilirlik için izlenen aşamalar ayrıntılı ve açık bir şekilde rapor edilmiştir. Bununla beraber iç güvenirlik konusunda toplanan veriler betimsel bir yaklaşımla doğrudan sunulmuştur. Araştırma sonunda katılımcılara bulgular sunulmuş ve yorumların teyit edilmesi istenmiştir. Başka araştırmacılara bulgular ve sonuçlar sunularak teyit etmeleri istenmiştir. Bu şekilde araştırmanın güvenirliği sağlanmaya çalışılmıştır.

İç güvenirliği zenginleştirmek için, araştırma soruları açık bir biçimde ifade edilmiş, yanlış anlaşılmaları önlemek için görüşmeler hem yazılı metin üzerinden katılımcıların okumaları sağlanmış hem de sözlü olarak kendilerine iletilerek yapılmıştır.

3.3 Bulgular ve Yorum

Katılımcılardan alınan görüşler doğrultusunda ortaya beş tema çıkartılmıştır. Bu temalara ilişkin görüşler ve yorumlar şu şekildedir:

3.3.1 Web Tabanlı Eşzamanlı Uzaktan Eğitim Ortamlarında Etkileşim ve İletişim Durumları ile Geleneksel Ortamlarda Etkileşim ve İletişim Durumlarına İlişkin Görüşler, Yorumlar

Web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde ders veren öğretim elemanları aynı zamanda geleneksel ortamlarda da ders verdikleri için görüşmelerde genellikle bu ortamlarla geleneksel ortamları karşılaştırarak değerlendirmelerde bulunmuşturlar. Web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim ortamlarında etkileşim ve iletişim durumları ile geleneksel ortamlarda etkileşim

ve iletişim durumlarına ilişkin alınan bazı görüşler şu şekilde bildirilmiştir:

> "…çevrimiçi kullanımla sınıf içi kullanım arası farklara gelince, şöyle diyebilirim; çevrimiçi kullanımda öğrencilere hem daha fazla kaynak sunma olanağımız var hem öğrencilerle birebir etkileşime geçme olanağımız var, sınıf içi kullanımda bu çok fazla mümkün değil. Sınıf içi kullanıma göre daha etkin diyebilirim…" [K3]

> "…öğrenci açısından, bence bu yaklaşım, sınıf içi kadar; birebir yapılan eğitim kadar etkili..." [K2]

> "…çocuklar orada çok rahat. Heyecan duygusu da ortadan kalktığı için çocuk aklına gelen her şeyi sorabiliyor. Derste mesela; benim dersim edebiyat, edebiyatı çağrıştıran her şeyi sorabiliyor. Ben onu gördüm kendi açımdan, her şeyi soruyor. Normalde öğrenci sormaz mesela gülerler diye. Normal sınıf ortamında çocuk sormaz o soruyu…" [K4]

> "…vizeler zaten internet üzerinden yapılıyor… Ne kadar güvenli ya da ne kadar güvenilir olduğu tartışma konusu. Çünkü ister istemez öğrenciler siz ne kadar önlem alırsanız alın, vize sınavlarında kopya çekme olasılıkları çok yüksek…" [K1]

> "…geleneksel öğretim kurgusunda öğretim elemanı bunları öğretimin bir aşamasında dilediği gibi hatta hazırlıksız ve spontane kullanabilirken, uzaktan eğitim modunda ekstra bir hazırlık ve zaman içerisinde formatın içine entegre etmesi bekleniyor…" [K5]

Bazı katılımcılar web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim ortamlarının etkileşim ve iletişim bakımından geleneksel ortamlara göre daha etkili, sınıf ve öğrenci kontrolünün kolay, birebir iletişim kurma olanaklarının daha çok ve öğrencilerin kendilerini rahat hissettikleri bir ortam olduğu görüşündedirler. Geleneksel öğrenme ortamlarında çekingen tavırlara sahip öğrencilerin, web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim ortamlarında daha rahat davrandıkları katılımcılar tarafından belirtilmiştir.

Bununla beraber özellikle ölçme ve değerlendirme konusunda bazı katılımcılar web tabanlı yapılan çevrimiçi ölçme ve değerlendirmeler için geleneksel ortamlar kadar öğrenen – öğretici arası etkileşim ve iletişim ortamı sağlanamadığından güvenirlik sorunları olduğunu belirtmişlerdir.

3.3.2 Web Tabanlı Eşzamanlı Uzaktan Eğitim Sisteminde Verimli Etkileşim ve İletişimin Sağlanması için Gerekli Öğretim Elemanı Yeterliliklerine İlişkin Görüşler, Yorumlar

Katılımcılar web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde verimli etkileşim ve iletişim ortamının sağlanması için öğretim elemanlarının bazı yeterliklere sahip olmaları gerektiği konusunda görüş bildirmişlerdir. Katılımcılardan gelen görüşler şu şekildedirler:

> "…bilgisayar bilgisine kesinlikle ve kesinlikle sahip olması gerekir. Bunun yanında ders verdiği ortamın nasıl olması gerektiği, internet bağlantısının nasıl olduğu (kablolu, kablosuz, 3G ile bağlantı vb.) bilmesi gerekiyor. Bunun haricinde biraz LMS, farklı farklı LMS var bunlar hakkında bilgisi olması gerekiyor. Bu; normal ders ortamında tebeşirin nerede olduğunu, silginin nerde olduğunu bilmemek gibi bir şey…" [K2]

> "…temel bilgisayar becerilerine sahip olmaları gerekiyor. Sunum sırasında mesela çok küçük şeyler; internetin gidip gelmesi, o anda öğretim üyesinin kalıcı video kaydı hakkında bilgisi yoksa yeni bir sınıf açmak, sınıftan çıkmak, soru alma reddetme, size oradan soru geliyor, hangi butonun ret kendi butonun kabul onu bilmezseniz, bu da sağlıklı bir iletişimi olumsuz etkiler. O nedenle temel açma kapama, cevap verebilecek kadar temel bilgilerinin olması gerekiyor…" [K4]

"…ders veren hocanın öğretim elemanı kimse; internetteki doğru bilgiyi bulma, doğru bilgiyi öğrencileriyle paylaşabilme gibi yeteneklere sahip olabilmeli… temel bilgisayar becerilerine sahip olması lazım ki, kendi başına bu dersi verebilsin. Temelde bilgisayarını açıp kapatabilmeli, browser tabanlı çalıştığı için uzaktan eğitim sistemi, web tarayıcının özelliklerini iyi kullanabiliyor olmalı…" [K3]

"…fazla kompleks teknik bilgiye ihtiyaç olmamakla beraber sanal sınıfı yönetme becerisi oldukça önemli görünüyor. Sanal sınıfın tüm elementleri (ilgili bölümler, içerikleri, navige edebilme, geri-ileri ve geçişleri sağlama ve mikrofon, kamera ayarlarını sağlıklı yapabilme, gerekli kayıt sekmelerini aktifleme) hakkında bilgilenip onları etkili kullanabilmek ve çözemediğiniz durumlarda teknik destek talep etme becerisi de gerekiyor…" [K5]

Katılımcılar web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde verimli etkileşim ve iletişim ortamının sağlanması için öğretim elemanlarının sahip olması gereken yeterlikler konusunda bildirdikleri görüşlerinde, temel bilgisayar okuryazarlığına sahip olunması gerektiği, temel web becerileriyle (internet kullanımı, arama, kaynaklara erişim) beraber kullanılan LMS sistemine hâkim olunması gerektiği yönünde görüş bildirmişlerdir. Bu sayede daha verimli iletişim kurulabileceğini vurgulamışlardır. Ortamın etkin olarak kullanılamadığında iletişim kurma problemlerinin meydana geleceğini belirtmişlerdir.

3.3.3 Web Tabanlı Eşzamanlı Uzaktan Eğitim Sisteminde Verimli bir Etkileşim ve İletişimin Sağlanması için Kullanılan Öğretimsel Tekniklere İlişkin Görüşler, Yorumlar

Web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde verimli bir etkileşim ve iletişim ortamının sağlanması için öğretim elemanlarının ortamda kullandığı öğretimsel teknikler konusundaki görüşleri şu şekildedir:

"…çoğunu kullanıyorum. Sunuş yöntemi, işte karşı tarafa öğrencilere soru sorma şekliyle kafalarını zorlamaya yönelik teknikler kullanıyoruz. O bilgiyi normal hayatta nasıl kullanabileceklerini, beyinlerini zorlamaya çalışıyoruz..." [K2]

"…ben orada genelde drama tekniğini kullanıyorum. Yani anlamlandırma yöntemini. Ne diyelim mesela, herhangi bir olayı dramatizeleştirme hikâyeleştirme kendi alanıma uygun olduğu için hikâye haline getirerek sunarım..." [K4]

"…diyelim beyin fırtınası gibi bir teknik kullanmak istiyorsunuz, ya da diyelim ki işbirlikli öğrenme kullanmak istiyorsunuz; sistem buna yatkın olmasına rağmen, öğrenci sayısı arttığı zaman burada sıkıntı oluşuyor… öğrenci sayısı arttığı vakit, belli etkinlikleri kullanmanız zorlaşıyor, çünkü her öğrenci buna bireysel olarak katılmak istiyor, temelde sunuş yöntemi kullanmak her hocanın daha çok işine geliyor diye düşünüyorum…" [K3]

"…ağırlıklı olarak anlatım, soru-cevap ve örnek olay. Sistem, üst düzey bilişsel alan hedeflerini gerçekleştirmek üzere tartışma, beyin fırtınası, gösteri (demonstrasyon), rol oynama, drama, mikro öğretim gibi teknikleri işe koşmaya engel gibi görünmektedir…" [K5]

Katılımcılar web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim sistemlerinde ağırlıklı olarak sunuş yöntemiyle ders işlediklerini belirtmişlerdir. Bununla beraber eşzamanlı olarak sisteme bağlı olan öğrenci sayısına göre çeşitli öğretimsel tekniklerin kullanımının zorlaştığını ve iletişim kurmanın güçleştiğini belirtmişlerdir. Sanal sınıf ortamlarının üst düzey düşünme becerileri gerektiren öğretimsel tekniklerin kullanımını zor kıldığı yönünde görüş de alınmıştır.

3.3.4 Web Tabanlı Eşzamanlı Uzaktan Eğitim Sisteminde İletişim Modüllerinin

Kullanımı ve İletişim Durumlarına İlişkin Görüşler, Yorumlar

Web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde iletişim; öğrenen, öğretici ve ortam arasında çeşitli kanallar vasıtasıyla gerçekleştirilen bilgi alışverişini temsil eder. Katılımcılardan alınan görüşler doğrultusunda web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim ortamında iletişim araçları bakımından zengin olduğu, bu araçların kullanılmasının gerektiği ancak kullanımından kaynaklı bazı sorunları olduğu da belirtilmiştir. Bununla beraber iletişim modülleri üzerinden gerçekleştirilen iletişimin resmi dilde yürütülmemesinin sorun olduğu bazı katılımcılar tarafından vurgulanırken, bunun yanında çok resmi bir iletişimin olmamasının öğrencinin kendisini rahat hissetmesine ve aklına gelebilecek her şeyi sorabilecek düzeyde iletişime geçmesini sağladığı belirtilmiştir. Bazı katılımcılar sistem üzerindeki anlık mesajlaşma, forum, not paylaşımı gibi modülleri hiç kullanmadıklarını, bunun sebebi olarak da, ortamdaki öğrencilerin dikkatini dağıtmak istemedikleri için iletişim modüllerini kullanmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcılardan gelen örnek ifadeler aşağıdaki gibidir.

Bazı katılımcılar öğrencilerin kendi aralarında iletişim kurmalarını şu şekilde değerlendiriyor:

> "…faydalı görüyorum, çocukların sosyalleşmesi için, tanışmaları için, üniversite havasını tam yaşamaları için faydalı görüyorum…" [K4]

> "…sohbet canlandırılabilir ancak senkron ders sırasında log on olan öğrenci sayısı çok az ve mesajlaşma pause - duraksamalarla ilerliyor ve bir süre sonra bıktırıyor…" [K5]

Bazı katılımcılar öğrencilerin öğreticiyle doğrudan iletişim kurmalarına izin veremediğini belirtiyor. Bu durumu da şu şekilde açıklıyor:

> "…ben ders sırasında konunun daha fazla dağılmaması için bu tür şeylere izin vermiyorum..." [K4]

> "…çocuklar kendi aralarında etkileşim halinde olurlarsa ki hoca buna katılsa çok daha faydalı olur ama ben katılamadım. Kendim dersi dağıtırım diye katılamadım, dersin sürecini ya da dersin anlatımını..." [K4]

Katılımcılar ortamda sıkıntı olarak gördükleri resmiyetin bozulması ve bu şekilde iletişimin sürdürülmesi durumunu şu ifadelerle dile getirmişlerdir:

> "…öğrenci öğretmen tarafına oldukça faydalı ama msn de yazışma havasına girdiğinde işler çığırından çıkıyor. Arkadaşıyla yazışıyormuş havasına giriyor. Hoca doğru zamanda çizgisini koyarsa sorun çözülmüş oluyor…" [K2]

İletişimin ortamının çok rahat olduğu ile ilgili şu görüşe yer verilmiştir:

> "…öğrenci açısından, bence bu yaklaşım, sınıf içi kadar; birebir yapılan eğitim kadar etkili. Çünkü orada birebir öğrenciden soruları alıyorsunuz, birebir cevap veriyorsunuz. Çocuklar orada çok rahat. Heyecan duygusu da ortadan kalktığı için çocuk aklına gelen her şeyi sorabiliyor..." [K4]

3.3.5 Web Tabanlı Eşzamanlı Uzaktan Eğitim Sisteminde Etkileşim Durumuna İlişkin Görüşler, Yorumlar

Etkileşim öğrenme ortamlarının temel öğelerinden biri olmakla beraber etkili bir öğrenmenin sağlanabilmesi için temel anahtar konumundadır. Tüm katılımcılardan gelen görüşler, web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde çeşitli boyutlarda öğrenen – öğretici – içerik etkileşimin sağlandığı yönündedir. Yacci [13], etkileşimin uzaktan eğitimin başarısını etkileyen kritik bir değişken olduğunu vurgulamaktadır. Etkileşim bu süreçte öğretimi etkileyen en önemli bileşenlerden biridir [14].

Katılımcıların etkileşimin önemli olduğunun belirttiği açıklamaları şu şekildedir:

"…öğrenci – öğrenci etkileşimi açısından bence çok faydalı…" [K1]

"…çevrimiçi kullanımda öğrencilere hem daha fazla kaynak sunma olanağımız var hem öğrencilerle birebir etkileşime geçme olanağımız var, sınıf içi kullanımda bu çok fazla mümkün değil…" [K3]

Etkileşim konusunda sıkıntılar olduğu şu ifadelerden anlaşılmaktadır:

"…öğrenci - öğrenci etkileşimini göremiyorum… " [K5]

"...ilk defa uzaktan eğitim yapan, ilk defa kamera karşısında öğrenciyle karşı karşıya kalan öğretmenlerde; 1) zamanı yetiştirememe gibi bir sıkıntı, 2) sistemin gerekliliklerini bilemedikleri için, sistemin özelliklerini bilemedikleri için dersi doğru yönetememe, öğrencileri doğru yönetememe, öğrenciye etkileşim ve iletişim imkânı sağlayamama gibi sıkıntılar çekiliyor…" [K3]

"…uzaktan eğitimin yapısı gereği bir eksikliği var, yani yüz yüze etkileşimden bir eksikliği, insan etkileşiminde bir eksikliği var. Eğer şey yapacak olursak; öğrencileri daha fazla bu derslere katılıma teşvik edecek olursak, yüz yüze etkileşim daha fazla artacağı için…" [K3]

Geleneksel bir sınıf ortamına göre değerlendirildiğinde web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim ortamlarında etkileşimin daha kolay sağlandığı şu ifadelerle belirtilmiştir:

"…öğrenci açısından, bence bu yaklaşım, sınıf içi kadar; birebir yapılan eğitim kadar etkili. Çünkü orada birebir öğrenciden soruları alıyorsunuz, birebir cevap veriyorsunuz. Çocuklar orada çok rahat. Heyecan duygusu da ortadan kalktığı için çocuk aklına gelen her şeyi sorabiliyor…" [K4]

4. Sonuç ve Öneriler

Katılımcılardan alınan görüşler doğrultusunda genel sonuçlar şu şekilde özetlenebilir. Web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde iletişim genellikle tek taraflı olarak kurulmaktadır. Öğretim üyeleri bu iletişim sürecine fazla dâhil olamamaktadırlar ve öğrenciler daha çok kendi aralarında iletişim halinde olmaktadırlar. Web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde öğrenen – öğretici ve ortam arasındaki iletişim önem arz etmekle beraber bunun öğrencilerin katılımı ile mümkün olmaktadır. Öğreticinin bu iletişimi yönlendirerek sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için, temel bilgisayar becerileri, web becerileri ve ortamda bulunan iletişim modüllerinin kullanımına hâkim olabilmesi gerekmektedir. Sanal sınıf geliştiricileri öğreticilerin ve öğrenenlerin gereksinimlerini dikkate alarak iletişim kalitesini arttırıcı, karmaşıklıktan uzak, kullanıcı dostu ortamlar geliştirmelidirler.

4.1 Öğretici Boyutunda Öneriler

Öğreticilere LMS ve sanal sınıf kullanımı konusunda eğitimler verilmelidir. Bu eğitimler web tabanlı eşzamanlı eğitim amacıyla kullanılan sanal sınıf yazılımlarındaki iletişim teknolojilerinin verimli şekilde kullanımını da içermelidir. Sanal sınıf ortamlarında bulunan iletişim modüllerinin sadece ne amaçla kullanıldığının teorik gösterimi değil, görüntülü konferans, sesli görüşme, anlık mesajlaşma, sunu paylaşımı, ekran paylaşımı, beyaz tahta uygulaması gibi sanal sınıflarda bulunan iletişim kalitesini arttırmaya yönelik iletişim modüllerinin en etkili şekilde nasıl kullanılabileceğinin eğitimi verilmelidir. Bu modüllere ilişkin öğreticilerin etkileşim ve iletişimini arttırıcı özelliklerinin öğreticiler tarafından etkili şekilde kullanımı teşvik edilmelidir. Bu konuda eğitimler verilerek web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitimde iletişimi sağlama konusunda öğreticilere teorik ve uygulamalı eğitimler verilmelidir.

Öğreticilere web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim sistemlerinde kullanabilecekleri öğretim yöntemleri hakkında eğitim verilmelidir.

Kalabalık sanal sınıf ortamlarında düzenin sağlanması ve etkili öğretim tekniklerinin uygulanabilmesi için öğreticilere gerekli teorik ve uygulamalı eğitimler verilmelidir.

Öğreticilerin donanımsal ve yazılımsal eksiklikleri giderilmeli, iletişim teknolojileri iyileştirilerek verimli öğrenme ortamları sağlanmalıdır. Bununla beraber destek hizmetleri geliştirilerek destek sağlanmalıdır.

4.2 Öğrenen Boyutunda Öneriler

Web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim ortamlarında etkileşim ve iletişimin geleneksel ortamlara göre daha kolay sağlandığı görüşü hâkimdir. Bunun gerekçesi olarak da öğreticinin öğrenciyle doğrudan yüz yüze bir etkileşim içinde olmaması nedeniyle kendilerini rahat hissetmesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Öğrencilerin web ortamında fiziksel olarak öğreticiye uzakta olmasının getirdiği özgüven ve rahatlık duygusunun hâkim olduğu belirtilmiştir.

Öğrenenler web tabanlı eşzamanlı eğitimlere başlamadan önce bilgisayar okuryazarlığı, web teknolojileri, LMS ve canlı sınıf uygulamasının etkin şekilde kullanımıyla ilgili olarak eğitime tabi tutulmalıdır. Öğrenenlerin gerek kendi aralarında gerekse öğreticiyle etkili iletişim kurabilmesi için donanımsal ve yazılımsal boyutta eksikliklerinin giderilmesi yönünde tavsiyelerde bulunulmalıdır. Öğrenenlerin, öğrenme ortamında karşılaşabilecekleri iletişim sıkıntılarının giderilmesi noktasında öğrenenlere destek hizmetleri sağlanmalıdır.

4.3 Geliştirici Boyutunda Öneriler

Günümüz web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim sistemleri, öğrenen – öğretici arası iletişim kalitesini arttırıcı birçok iletişim modülüyle desteklenmiştir. Ancak öğreticiler bu iletişim teknolojilerini verimli şekilde kullanamadıkları gerek gelen görüşlerden, gerekse yapılan gözlemlerden anlaşılmaktadır.

Web tabanlı eşzamanlı uzaktan eğitim sistemi geliştiricileri; öğrenen, öğretici ve ortam arasında verimli etkileşim ve iletişim ortamını sağlamaya yönelik ortamlar geliştirirlerken, kullanıcı dostu ortamlar sağlamalıdırlar.

Kaynaklar

[1] Demirel, Ö., Seferoğlu, S., Yağcı, E., "Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme", **Pagema Yayıncılık,** 3:192-193, (2003)

[2] İşman, A., "Uzaktan Eğitim", **Pegem Akademi**, Basım 3 (2008)

[3] Harasim, A.L., S.R. Hiltz, L.İ.Teles, M. Turoff (1996), "Learning Networks: A Field Guide to Teaching and Learning Online"

[4] Varol, A., Türel, Y. "Çevrimiçi Uzaktan Eğitimde İletişim Modülü", **TOJET** Vol. 2 (2003)

[5] Adobe Connect, http://en.wikipedia.org/wiki/Adobe_Connect, Erişim: Ocak 2011

[6] Moore, M.G., "Three types of interaction", "Distance Education new Perspectives" Editör: Harry, K. Magnus, J., Keegan, D., 19-22 (2003)

[7] Bouhnik, D., Marcus, T., "Interaction in Distance Learning Courses", **Journal of the American Society for Information Science and Technology**, 57(3):299-305 (2006)

[8] Kaya, Z., "Uzaktan Eğitim", **Pegem A Yayıncılık** (2002)

[9] Çetiner, M.H., Gencel, Ç., Erten, Y.M., "İnternete Dayalı Uzaktan Eğitim ve Çoklu Ortam Uygulamaları", **Türkiye'de Internet Konferansı INET-TR**, Ankara (Kasım 1999)

[10] Holmberg, B. (1989), http://www.bto305.hacettepe.edu.tr/2003guz/ue_kuramlar/etkilesim_ve_iletisim_kurami.htm, (Erişim: Ocak 2011)

[11] Ergin, A.,"Eğitimde Etkili İletişim", **Anı Yayıncılık**, 4. Baskı, 73sf. (2008)

[12] Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E.K., Akgün Ö.E., Karadeniz, Ş., Demirel, F., "Bilimsel Araştırma Yöntemleri", **Pegem Akademi**, 3. Basım, (2009)

[13] **Yacci, M., "Interactivity Demystified: A Structural Definition for Distance Education and Intellicent CBT"** (2000)

[14] Vygotsky, L. S. "Mind in society: The development of higher psychological processes", **Harvard University Press**, 0-674-57629-2, Londra, (1978)

[15] Karbeyaz, B., "Online Eğitimde Etkileşim Teorisi", http://www.mmistanbul.com/makale/title/online-egitimde-etkilesim-teorisi, (Erişim: Ocak 2011)

[16] Kurbel, K., "Virtuality on the Students' and on the Teachers' sides: A Multimedia and Internet based International Master Program; ICEF Berlin GmbH", **Proceedings on the 7th International Conference on Technology Supported Learning and Training – Online Educa**; Berlin, Almanya; s. 133–136 (Kasım 2001)